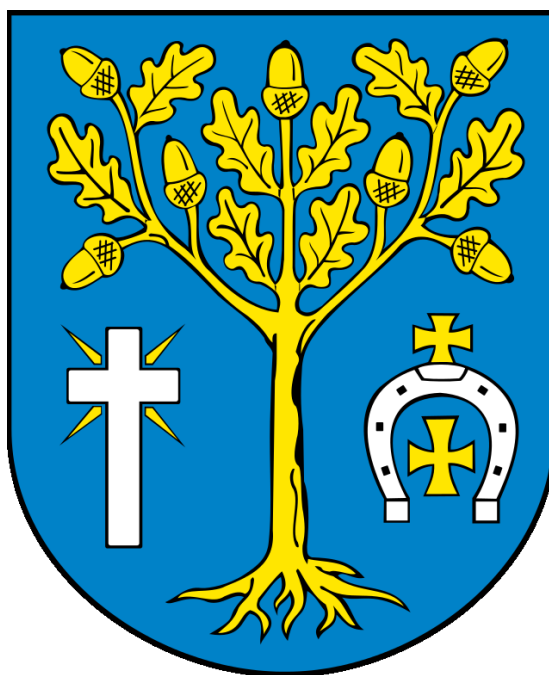

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEŻOWE NA LATA 2016 - 2019

JEŻOWE, GRUDZIEŃ 2015 R.

Spis treści

1.	Wstęp	3
2.	Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami	3
3.	Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	4
4.	Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	13
4.1.	Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	13
4.2.	Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu	17
5.	Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	21
5.1.	Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)	22
5.2.	Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy	23
5.2.1.	Charakterystyka gminy	23
5.2.2.	Zarys historii obszaru gminy	23
5.2.3.	Krajobraz kulturowy	26
5.2.4.	Zabytki nieruchome	27
5.2.5.	Zabytki ruchome	32
5.2.6.	Zabytki archeologiczne	32
5.2.7.	Zabytki w zbiorach muzealnych i innych	35
5.2.8.	Dziedzictwo niematerialne	36
5.3.	Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	38
5.4.	Zabytki w gminnej ewidencji zabytków	38
6.	Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń	42
7.	Założenia programowe	42
7.1.	Priorytety programu opieki	43
7.2.	Kierunki działań i zadania programu	43
8.	Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami	44
9.	Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami	44
10.	Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami	45
11.	Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków	46
12.	Bibliografia	47

1. Wstęp

Struktura niniejszego opracowania oparta została o wytyczne Narodowego Instytutu Dziedzictwa, przedstawione w publikacji: „Gminny program opieki nad zabytkami. Poradnik metodyczny”. Podstawą do napisania rozdziałów poświęconych historii i dziedzictwu kulturowemu gminy były ogólnodostępne publikacje, opracowania archiwalne, zgromadzone w Bibliotece Publicznej w Jeżowie oraz informacje zamieszczone na stronie internetowej <http://jezowe24.pl>.

Przedmiotem gminnego programu opieki nad zabytkami gminy Jeżowe jest problematyka związana z ochroną dziedzictwa kulturowego gminy Jeżowe. Celem tego opracowania jest nakreślenie zadań i kierunków działań na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami. Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Jeżowe został sporządzony zgodnie z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U. 2014 poz. 1446).

Przyjęty przez Radę Gminy w formie uchwały gminny program opieki nad zabytkami jest elementem polityki samorządowej. Nie jest on aktem prawa miejscowego, natomiast stanowi dokument uzupełniający przyjęte dotychczas akty prawa miejscowego. Opracowywany jest na 4 lata, z jego realizacji wójt, co 2 lata sporządza sprawozdanie, które przedstawia radzie gminy.

2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Podstawę prawną do sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami stanowi Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U. 2014 poz. 1446). Ustawa ta w art. 87 określa m. in. kto zobligowany jest do sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami oraz cele, jakie powinien on zawierać. W myśl:

art. 87.1. Zarząd województwa powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.

art. 87.2. Programy, o których mowa w ust. 1, mają na celu, w szczególności:

- 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;*

- 2) uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

art. 87.3. Wojewódzki, powiatowy i gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje odpowiednio sejmik województwa, rada powiatu, rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

art. 87.4. Programy, których mowa w ust. 3 są ogłaszane w wojewódzkim dzienniku urzędowym.

art. 87.5. Z realizacji programów zarząd województwa, powiatu i wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Kwestię ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce reguluje Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U. 2014 poz. 1446), Ustawa Zasadnicza z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483 z późn. zm.) oraz inne ustawy.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483 z późn. zm.) zawiera uregulowania dotyczące ochrony i opieki nad zabytkami w następujących przepisach:

- Art. 5. Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swego terytorium, zapewnia wolność i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju.
- Art. 6. Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju.
- Art. 86. Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie pogorszenie.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U. 2014 poz. 1446) jest głównym aktem prawnym, regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce. Należy tu wspomnieć następujące przepisy wyżej wymienionej Ustawy:

- Art. 3. Definiuje szereg pojęć, w tym: pojęcie zabytku jako „nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową”, zabytku nieruchomego jako „nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt. 1”; zabytku ruchomego jako „rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt. 1”, zabytku archeologicznego jako „zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem”, historycznego układu urbanistycznego lub ruralistycznego, historycznego zespołu budowlanego, krajobrazu kulturowego, otoczenia. Art. 3. Definiuje również pojęcie prac i badań przy zabytkach, w tym: prace konserwatorskie, prace restauratorskie, roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, badania konserwatorskie, badania architektoniczne, badania archeologiczne oraz pojęcie instytucji kultury wyspecjalizowanej w opiece nad zabytkami.

Art. 4. Wyznacza działania administracji publicznej w kierunku ochrony zabytków tj. „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie; zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków; udaremnienie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków; przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę; kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków; uwzględnienie zadań ochrony w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”.

Art. 6. Wyznacza zabytki podlegające ochronie bez względu na stan zachowania:

1) zabytki ruchome będące, w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi;
- b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi;
- c) dziełami architektury i budownictwa;
- d) dziełami budownictwa obronnego;
- e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi;
- f) cmentarzami;
- g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni;
- h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2) zabytki ruchome będące, w szczególności:

- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej;
- b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje;
- c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami;
- d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i urządzeniami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych

- i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki rozwoju cywilizacyjnego;
  - e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz.U. 2012 poz. 642 i poz. 908 oraz Dz.U. 2013 poz. 829);
  - f) instrumentami muzycznymi;
  - g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi;
  - h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:
- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa;
  - b) cmentarzyskami;
  - c) kurhanami;
  - d) reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Art. 7. Wyznacza następujące formy ochrony zabytków:

- 1) wpis do rejestru zabytków;
- 2) uznanie za pomnik historii;
- 3) utworzenie parku kulturowego;
- 4) ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Art. 16 Ust.1 wyznacza radę gminy jak organ władny utworzyć park kulturowy, którego celem jest ochrona krajobrazu kulturowego oraz terenów, na których znajdują się obiekty charakterystyczne dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Podjęcie przez radę gminy uchwały o utworzeniu parku kulturowego powinno być uprzednio zaopiniowane przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Art. 17 Ustala zakazy i ograniczenia jakie mogą obowiązywać na terenie parku kulturowego. Mogą one dotyczyć:

- prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, handlowej, handlowej lub usługowej;
- zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych;
- umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1;
- składowania lub magazynowania odpadów.

Art. 18 Stanowi iż kwestie ochrony i opieki nad zabytkami powinny być uwzględnione przy tworzeniu następujących dokumentów: „aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego”. W dalszej części określa że przy tworzeniu wyżej wymienionych dokumentów należy: uwzględnić krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, określić rozwiązania mające na celu opiekę nad zabytkami, przywrócić im jak najlepszego stanu oraz ochronę zabytkom przy realizacji inwestycji.

Art. 19. Stanowi iż:

- 1) W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę:
  - a) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
  - b) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;

c) parków kulturowych.

- 1a) W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności:
  - a) zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
  - b) innych zabytków nieruchomości, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.
- 2) W przypadku gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie, o których mowa w ust. 1.
- 3) W studium i planie, których mowa w ust. 1, ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.”

Art. 20 Stwierdza konieczność uzgadniania z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków projektów i zmian w wojewódzkich i miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Art. 21 Mówi iż Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzenia programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy.

Art. 22 Mówi iż:

- 1) Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.
- 2) Wojewódzki Konserwator Zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.
- 3) Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.

- 4) Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.
- 5) W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:
  - a) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
  - b) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
  - c) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Art. 89 Mówi iż organami ochrony zabytków są:

- 1) Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;
- 2) Wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Wojewódzki Konserwator Zabytków.

Do Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wydano następujące akty wykonawcze:

Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę, niezgodnie z prawem (Dz.U. 2011 nr 113 poz. 661).

Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz.U. 2011 nr 89 poz. 510).

Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 lutego 2011 r. w sprawie wzorów dokumentów oceny wskazującej czas powstania zabytku, wyceny zabytku oraz potwierdzenia wwozu zabytku na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. 1991 nr 60 poz. 256).

Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 stycznia 2014 r. w sprawie dotacji na badania archeologiczne (Dz.U. 2014 poz. 110).

Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (t.j. Dz.U. 2014 poz. 399).

Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz.U. 2004 nr 212 poz. 2153).

Rozporządzenie Ministra kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie „odznaki za opiekę nad zabytkami”(Dz.U. 2004 nr 124 poz. 1304).

Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 10 maja 2004 r. w sprawie rzeczoznawców Ministra Kultury w zakresie opieki nad zabytkami (Dz.U. 2004 nr 124 poz. 1302).

Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 kwietnia 2004 r. w sprawie organizacji Wojewódzkich Urzędów Ochrony Zabytków (Dz.U. 2004 nr 75 poz. 706).

Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (Dz.U. 2004 nr 71 poz. 650).

Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków (Dz.U. 2004 nr 30 poz. 259).

Uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zawarte zostały w wielu obowiązujących ustawach w tym w:

Ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz.U. 2015 poz. 1515).

W art.7 ust. 1. pkt. 9 wyżej wymienionej ustawy zostały określone zadania własne gminy: „Zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne gminy obejmują sprawy (...) kultury, w tym (...) ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”.

Ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t.j. Dz.U. 2015 poz. 199), określa zasady kształtowania polityki przestrzennej przez jednostki samorządu terytorialnego i organy administracji rządowej. Stanowi iż w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym należy uwzględnić m.in.: walory architektoniczne i krajobrazowe, wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego.

Ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane (t.j. Dz.U. 2013 poz. 1409) normalizuje działalność obejmującą sprawy projektowania, budowy, utrzymania i rozbiórki obiektów budowlanych oraz określa zasady działania organów

administracji publicznej w tych działaniach. Przepisy ustawy nie naruszają przepisów odrębnych, w tym tych o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami - w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego.

Ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (t.j. Dz.U. 2013 poz. 1232 z późn. zm.), określa zasady ochrony środowiska oraz warunki korzystania z jego zasobów, z uwzględnieniem wymagań zróżnicowanego rozwoju.

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t.j. Dz.U. 2015 poz. 1651), reguluje m.in. kwestie wycinki i pielęgnacji drzew na obszarach objętych ochroną konserwatorską.

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t.j. Dz.U. 2015 poz. 1774), ustala postępowanie wobec nieruchomości objętych ochroną konserwatorską, stwierdza, że opieka nad nieruchomościami, stanowiącymi zabytki jest celem publicznym.

Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz.U. 2012 poz. 406), precyzuje działalność kulturalną, jako działalność polegającą na upowszechnianiu i ochronie kultury. Wymienia formy organizacyjne działalności kulturalnej tj.: teatry, opery, operetki, filharmonie, orkiestry, kina, muzea, biblioteki, domy kultury, ogniska artystyczne, galerie sztuki, ośrodki badań i dokumentacji różnych dziedzin kultury. Określa, że mecenat nad działalnością kulturalną sprawuje państwo i polega on na wspieraniu i promocji twórczości, edukacji i oświaty kulturalnej, działalności inicjatyw kulturalnych oraz opieki nad zabytkami. Mecenat ten sprawują również jednostki samorządu terytorialnego. Prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym jednostek samorządu terytorialnego o charakterze obowiązkowym.

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (t.j. Dz.U. 2014 poz. 1118), określa, że gminy mogą wspierać organizacje pozarządowe działające na rzecz ochrony zabytków.

Zasady ochrony zbiorów muzealnych, archiwalnych i bibliotecznych zostały zawarte w:

Ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (t.j. Dz.U. 2012 poz. 987 z późn. zm.), która określa zasady funkcjonowania muzeów, cele jakie powinny spełniać muzea tj.: chronić dobra kultury, informować o wartościach i treściach zbiorów, upowszechniać wartości historii, nauki, kultury, kształtować wrażliwość poznawczą i estetyczną. Ustawa definiuje muzeum, jako jednostkę organizacyjną nie nastawioną na osiągnięcie zysków.

Ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (t.j. Dz.U. 2012 poz. 642 z późn. zm.), która stwierdza, że zbiory stanowią dobro narodowe, służą zachowaniu dziedzictwa narodowego, zapewniają dostęp do zasobów dorobku nauki.

Ustawie z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwaliach (t.j. Dz.U. 2015 poz. 1446), której przepisy regulują ochronę zasobów archiwalnych.

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

Program opieki nad zabytkami odnosi się do odpowiednich dokumentów strategicznych (programów, strategii, studiów), sporządzonych na szczeblu krajowym, regionalnym i lokalnym.

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Głównymi dokumentami wyznaczającymi cele polityki państwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego na szczeblu krajowym są:

Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2014 – 2017 (zwany dalej Krajowym programem). Stanowi najważniejszy dokument, który określa politykę państwa w dziedzinie ochrony dziedzictwa kulturowego. Krajowy program jest dokumentem utworzonym na podstawie przepisu art. 84 i art. 85 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, został przyjęty Uchwałą NR 125/2014 Rady Ministrów z dnia 24 czerwca 2014 r. w sprawie „Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”. Krajowy program stanowi program rozwoju w rozumieniu określonym w art. 15 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju

(t.j. Dz.U. 2014 poz. 1649). Uwzględnia on odniesienia do innych strategii zintegrowanych i kluczowych dokumentów planistycznych państwa oraz Unii Europejskiej. Za realizację Krajowego programu odpowiada minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania te wykonuje Generalny Konserwator Zabytków oraz podległe mu jednostki wyspecjalizowane.

Głównym celem zawartym w Krajowym programie jest wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków. Do realizacji celu głównego opracowano trzy cele szczegółowe:

- wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce;
- wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków;
- tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji.

Dla realizacji poszczególnych celów szczegółowych wyznaczono odpowiednie kierunki działania.

Cel szczegółowy 1: Wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce.

- kierunek działania 1 – Porządkowanie rejestru zabytków ruchomych (księgi rejestru A i C).
- kierunek działania 2 – Przygotowanie ratyfikacji Konwencji UNESCO ds. ochrony dziedzictwa podwodnego.
- kierunek działania 3 – Wprowadzenie jednolitych standardów działania konserwatorskiego w odniesieniu do wybranych typów i kategorii zabytków nieruchomych.
- kierunek działania 4 – Wzmocnienie instrumentów ochrony krajobrazu kulturowego.
- kierunek działania 5 – Opracowanie diagnozy prawnej ochrony zabytków nieruchomych.
- kierunek działania 6 – Opracowanie kompleksowego raportu o stanie zachowania zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (księga rejestru A i C).

- kierunek działania 7 – Realizacja badań w ramach AZP na obszarach szczególnie istotnych ze względu na zagrożenie dla dziedzictwa archeologicznego.

Cel szczegółowy 2: Wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków.

- kierunek działania 1 – Wzmocnienie efektywności zarządzania i ochrony zabytków poprzez wdrażanie infrastruktury informacji przestrzennej o zabytkach.
- kierunek działania 2 – Wypracowanie standardów, pozwalających na lepszy przepływ informacji pomiędzy organami ochrony zabytków a społecznościami żyjącymi w otoczeniu zabytków objętych ochroną.
- kierunek działania 3 – Podniesienie jakości procesów decyzyjnych w organach ochrony zabytków.
- kierunek działania 4 – Merytoryczne wsparcie samorządu terytorialnego w ochronie zabytków.

Cel szczegółowy 3: Tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji.

- kierunek działania 1 – Przygotowanie ratyfikacji Konwencji ramowej Rady Europy w sprawie znaczenia dziedzictwa kulturowego dla społeczeństwa, Faro 2005.
- kierunek działania 2 – Wspieranie budowania świadomości społecznej funkcji dziedzictwa kulturowego jako podstawy kształtowania się tożsamości narodowej i społeczności lokalnych.
- kierunek działania 3 – Promocja zasobu dziedzictwa z pośrednictwem Internetu.
- kierunek działania 4 – Zwiększenie dostępu do zasobu dziedzictwa i ułatwienie jego odbioru społecznego.

Część rozwiązań na rzecz ochrony zabytków przewidziano w formie zadań wypracowanych w procesie wdrażania Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2014 – 2017 z perspektywą włączenia uzgodnionych rozwiązań do Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2018 -2020. Uzupełnieniem Krajowego programu jest system

dofinansowania prac konserwatorskich, restauratorskich oraz prac budowlanych przy obiektach zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków.

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013 została przyjęta przez Radę Ministrów 21 września 2004 r. oraz opracowanie stanowiące wydłużenie jej ważności czyli Uzupelnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 - 2020 przyjęte w 2005 r. jest dokumentem określającym zasady polityki kulturowej państwa. Zaprezentowana w dokumencie perspektywa sytuuje kulturę i jej rozwój w ścisłym powiązaniu z rozwojem ekonomicznym, tworzy podstawy do traktowania kultury jako stymulatora rozwoju. Celem strategicznym ww. dokumentu jest zrównoważenie rozwoju kultury w regionach. W strategii zapisano również cele cząstkowe tj.:

- wzrost efektywności zarządzania sferą kultury;
- wprowadzenie innowacyjnych rozwiązań w systemie organizacji działalności kulturalnej i w systemie upowszechniania kultury;
- zmniejszenie dysproporcji regionalnych w rozwoju kultury;
- wzrost uczestnictwa i wyrównanie szans w dostępie do szkolnictwa artystycznego, dóbr i usług kultury;
- poprawa warunków działalności artystycznej;
- efektywna promocja twórczości;
- zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków;
- zmniejszenie luki cywilizacyjnej poprzez modernizację i rozbudowę infrastruktury kultury.

Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego” jest dokumentem opracowanym w celu wdrożenia Narodowej Strategii Rozwoju Kultury. Jest on jednym z kilku programów, poświęcony jest działaniom podejmowanym w sferze materialnej spuścizny kulturowej Polski. Główną przesłanką do sformułowania Narodowego programu Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego”, jest uznanie zasobów dziedzictwa za podstawę rozwoju kultury i upowszechnienia kultury, a także za potencjał regionów, służący wzrostowi konkurencyjności regionów dla turystów, inwestorów i mieszkańców. Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego” wyznacza strategiczne cele państwa w zakresie ochrony zabytków, w pierwszej kolejności są one następujące:

- przygotowanie skutecznego systemu prawnego – finansowego wspierania ochrony i opieki nad zabytkami;

- podjęcie prac nad kompleksowym systemem edukacji na rzecz dziedzictwa;
- poszukiwanie instrumentów wzmacniających efekty działalności służby konserwatorskiej;
- ograniczenie uznawalności konserwatorów przez nałożenie na nich odpowiedzialności za niezgodne z prawem postępowanie;
- intensyfikacja ochrony i upowszechniania dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie kompleksowa poprawa stanu zabytków nieruchomych.

4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Na szczeblu Województwa Podkarpackiego i Powiatu Niżańskiego opracowano następujące dokumenty:

Wojewódzki Program Opieki Nad Zabytkami w Województwie Podkarpackim na lata 2014 – 2017 – został przyjęty uchwałą Nr XLII/846/14 Sejmiku Województwa Podkarpackiego z dnia 27 stycznia 2014 r., jest kolejną aktualizacją Programu. Zawiera on ogólną charakterystykę zasobów dziedzictwa kulturowego, materialnego i niematerialnego, jak również ocenę stanu dziedzictwa kulturowego województwa, analizę mocnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń.

Założenia programowe w niniejszym programie zostały zaktualizowane w oparciu o dokonane analizy w zakresie: aktualnych tendencji dotyczących ochrony dziedzictwa, oceny zmian w stanie zachowania zabytków w stosunku do stanu sprzed czterech lat oraz kierunków rozwoju polityki regionalnej Województwa Podkarpackiego. Większą uwagę zwrócono na obiekty najcenniejsze. Więcej uwagi poświęcono też działaniom skierowanym na wzmocnienie tożsamości regionalnej oraz zachowanie dziedzictwa świadczącego o historycznej wielokulturowości regionu. Wskazano następujące priorytety i kierunki działań:

Priorytet I Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego.

- Kierunek działań 1 – Rewaloryzacja i rewitalizacja układów urbanistycznych i ochrona układów ruralistycznych.
- Kierunek działań 2 – Zachowanie tożsamości regionalnej i lokalnej oraz historycznej wielokulturowości regionu.
- Kierunek działań 3 – Tworzenie parków kulturowych jako forma ochrony krajobrazu kulturowego.

Priorytet II Ochrona i zarządzanie dziedzictwem kulturowym jako czynniki rozwoju społeczno – gospodarczego województwa.

- Kierunek działań 1 – Ochrona obiektów zabytkowych o szczególnej wartości, wpisanych oraz predysponowanych do wpisania na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Naturalnego UNESCO oraz Listę Pomników Historii.
- Kierunek działań 2 – Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.
- Kierunek działań 3 – Wzmocnienie poziomu ochrony zabytków przemysłu, techniki i sztuki inżynierskiej.
- Kierunek działań 4 – Opieka nad zabytkami ruchomymi.
- Kierunek działań 5 – Podejmowanie działań umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Priorytet III Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego materialnego i niematerialnego oraz promocja i edukacja służące budowaniu tożsamości.

- Kierunek działań 1 – Rozpoznawanie i dokumentowanie zasobu zabytków oraz przetwarzanie informacji o zabytkach.
- Kierunek działań 2 – Działania szkoleniowe oraz promocja i edukacja wiedzy o dziedzictwie kulturowym regionu.
- Kierunek działań 3 – Tematyczne szlaki turystyczne.

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego – przyjęty został uchwałą Nr XLVIII/522/02 Sejmiku Województwa Podkarpackiego z dnia 30 sierpnia 2002 r. W odniesieniu do środowiska naturalnego i kulturowego przyjętą na m. in. takie zasady zagospodarowania przestrzennego jak:

- zasada maksymalnej integracji działań na rzecz ochrony środowiska, w szczególności walorów krajobrazowych, przyrody, ochrony bioróżnorodności przyrody i krajobrazu kulturowego w sferze badawczej, społeczno – gospodarczej i ekonomicznej oraz w wojewódzkich programach

- sektorowych, na obszarach trans granicznych i na obszarach stykowych z sąsiednimi województwami;
- przeznaczenie obszarów predysponowanych do ochrony przyrodniczej i krajobrazowej oraz obiektów stanowiących dziedzictwo kulturowe o różnym reżimie ochronnym, oparte o dokładne rozpoznanie zasobów, waloryzację terenu i określenie odporności środowiska na antropopresję;
  - tworzenie spójnego systemu poprzez rozwój wieloprzestrzennych obszarów ochrony środowiska naturalnego i kulturowego;
  - promocja obszarów koncentracji walorów turystycznych, zespołów i obiektów turystycznych, zespołów i obiektów zabytkowych w celu ich gospodarczego wykorzystania;
  - ograniczenie negatywnych skutków działania infrastruktury technicznej, społecznej i gospodarczej oraz różnych form aktywności społecznej i gospodarczej na środowisko naturalne i kulturowe;
  - ochrona zasobów kultury materialnej i niematerialnej oraz utrzymanie ładu przestrzennego w obrębie dawnych układów urbanistycznych i obszarów proponowanych do ochrony krajobrazu kulturowego;
  - łagodzenie konfliktów społecznych związanych z tworzeniem systemu prawnej ochrony środowiska naturalnego i ochrony kontekstu przestrzennego cennych obiektów i zespołów kultury materialnej.

W Programie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego zawarto cele polityki przestrzennej województwa w odniesieniu do środowiska naturalnego i kulturowego, obejmują one min.:

- utrzymanie ciągłości kulturowej, zachowanie i ochrona unikatowych wartości kulturowych regionu w celu zaspokojenia potrzeb ludności regionu i jego elementu atrakcyjności turystycznej;
- aktywną i kompleksową ochronę i wykorzystanie przestrzeni atrakcyjnej turystycznie, zintegrowanie ochrony walorów krajobrazowych oraz wykorzystania zasobów środowiska przyrodniczego i kultury materialnej i niematerialnej.

Strategia Rozwoju Województwa Podkarpackiego – Podkarpackie 2020 – przyjęta została Uchwałą Nr XXXII /697/13 Sejmiku Województwa Podkarpackiego z dnia 26 sierpnia 2013 r.

Wizja rozwoju przedstawiona w Strategii, zakłada że w 2020 r. Województwo Podkarpackie będzie obszarem zrównoważonego rozwoju gospodarczego, wykorzystującym wewnętrzne potencjały oraz trans graniczne położenie, zapewniającym wysoką jakość życia mieszkańców. Procesy te mają być oparte o poprawę dostępności komunikacyjnej oraz o wprowadzenie innowacyjnych rozwiązań technologicznych, produktowych, organizacyjnych i dzięki inwestycjom zewnętrznym.

Jako cel główny Strategii przewidziano efektywne wykorzystanie zasobów wewnętrznych i zewnętrznych dla zrównoważonego i inteligentnego rozwoju społeczno – gospodarczego. Sprecyzowano przy tym cele strategiczne:

- CEL 1. Rozwijanie przewag regionu w oparciu o kreatywne specjalizacje jako przejaw budowania konkurencyjności krajowej i międzynarodowej.
- CEL 2. Rozwój kapitału ludzkiego i społecznego jako czynników: innowacyjności regionu oraz poprawy poziomu życia mieszkańców.
- CEL 3. Podniesienie dostępności oraz poprawa spójności funkcyjno – przestrzennej jako element budowania potencjału rozwojowego regionu.
- CEL 4. Racjonalne i efektywne wykorzystanie zasobów z poszanowaniem środowiska naturalnego sposobem na zapewnienie bezpieczeństwa i dobrych warunków życia mieszkańców oraz rozwoju gospodarczego województwa.

W zakresie kultury i dziedzictwa kulturowego przewidziano jako cel: rozwinięty i efektywnie wykorzystany potencjał kulturowy regionu. Dla realizacji tego celu wyznaczono kierunki działań:

- tworzenie warunków dla zapewnienia możliwie równego i powszechnego dostępu do oferty kulturalnej, w tym do kultury wysokiej;
- wzmocnienie wizerunku regionu, w tym Rzeszowa, jako centrum kultury opartego m.in. na wydarzeniach kulturalnych o znaczeniu międzynarodowym oraz budowanie marek m.in. instytucji i imprez kulturalnych;
- ochrona, promocja i zarządzanie dziedzictwem kulturowym regionu.

Program Rozwoju Kultury W Województwie Podkarpackim na lata 2010 – 2020 –

przyjęty uchwałą Nr XVI/876/10 Sejmiku Województwa Podkarpackiego z dnia 20 kwietnia 2010 r. Niniejsze opracowanie jest ujęciem kultury regionu od wybranych dokumentów programowych określających długoterminowe kierunki działania, poprzez analizę stanu kultury w chwili obecnej, aż do wyznaczenia

celów strategicznych rozwoju kultury w najbliższej dekadzie. Biorąc pod uwagę dziesięcioletnią perspektywę programowania opracowano następujące cele strategiczne programu rozwoju kultury w Województwie Podkarpackim:

- ochrona dziedzictwa kulturowego;
- edukacja kulturalna;
- wsparcie dla społecznego ruchu kulturalnego;
- nowoczesne technologie w kulturze;
- dostosowanie istniejącej infrastruktury kulturalnej do obowiązujących standardów i trendów światowych
- promocja województwa poprzez kulturę w kraju i poza jego granicami
- zwiększenie uczestnictwa w kulturze poprzez zinstytucjonalizowane formy aktywizacji różnych środowisk

Ich realizacja ma szansę usankcjonować znaczenie dziedzictwa kulturowego dla przyszłości regionu.

Strategia Rozwoju Powiatu Niżańskiego na lata 2007 – 2013 – przyjęta uchwałą Nr XI/77/2007 Rady Powiatu Niżańskiego z dnia 31 października 2007 r. Opracowanie to jest aktualizacją dokumentu pochodzącego z roku 2000. Sformułowanie Strategii poprzedzone zostało analizą stanu gospodarki, posiadanych zasobów oraz głównych tendencji rozwoju. Określa ona główne długofalowe cele oraz działania i środki niezbędne do ich realizacji.

Wizja rozwoju jaką formułuje Strategia rozwoju Powiatu Niżańskiego brzmi: „Nisko powiatem zasobnych mieszkańców, żyjących w przyjaznym i bezpiecznym środowisku, otwartym dla ludzi, którzy chcą tu mieszkać, pracować i wypoczywać”. Pola strategiczne, wokół których koncentrowała się aktywność samorządów w latach 2007 – 2013 to:

1. Aktywizacja terenów wiejskich.
2. Problemy zmniejszenia bezrobocia.
3. Rozwój infrastruktury technicznej i drogowej.
4. Program ekorozwoju środowiska naturalnego.
5. Podniesienie poziomu wykształcenia i przekwalifikowanie dorosłych.
6. Rozwój racjonalizacja opieki zdrowotnej i pomocy społecznej
7. Poprawa bezpieczeństwa publicznego.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)

Gminny program opieki nad zabytkami zgodny jest z dokumentami gminnymi: Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Jeżowe z 2001 r., Planami zagospodarowania przestrzennego gminy Jeżowe.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy

Jeżowe – przyjęte zostało Uchwałą Nr XXVIII/131/01 Rady Gminy Jeżowe z dnia 27 marca 2001 r. Opracowanie to stanowi dokument planistyczny wyznaczający politykę rozwoju przestrzennego gminy Jeżowe.

Dokument ten wyznacza kierunki polityki przestrzennej min. w zakresie ochrony dóbr kultury i w zakresie ochrony środowiska. W zakresie ochrony dóbr kultury postanowiono:

- objąć stałą ochroną obiekty wpisane do rejestru zabytków jednocześnie wnioskować o poszerzenie listy o obiekty posiadające wartości historyczne;
- przywrócić wartości (rewitalizacja obiektów i zespołów zabytkowych) i właściwe wykorzystanie w sposób niekolidujący z ich charakterem;
- zachować naturalne otoczenie obiektów zabytkowych;
- przestrzegać zasad ochrony stanowisk archeologicznych zgodnie z przepisami szczegółowymi;
- zachować dbałość o wprowadzenie form architektonicznych harmonizujących z cennym krajobrazem kulturowym gminy.

W zakresie ochrony środowiska ustalono: (...) respektowanie ochrony dla obszarów i obiektów objętych ochroną prawną; ochronę terenów przyrodniczo – krajobrazowych gminy. Określono również działania na rzecz prawidłowego zagospodarowania przestrzennego tj.: zachowanie historycznych układów przestrzennych wsi w gminie (ulicówek); unikanie rozproszenia zabudowy; zachowanie istniejących kompleksów leśnych, dążenie do ich powiększenia przez dalsze zalesianie; wykorzystanie istniejących walorów środowiska przyrodniczego i kulturowego do rozwoju rekreacji (...).

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego gminy Jeżowe – zgodnie z art. 15 ust. 2 pkt. 5 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (tekst jednolity Dz. U. z 2012 r., poz. 647 ze zm.) w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego określa się zasady

ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. Na obszarze gminy Jeżowe obowiązuje jeden miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego.

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenów odwiertów gazowych oraz gazociągów kopalnianych położonych w gminie Jeżowe w Województwie Podkarpackim, został uchwalony Uchwałą Nr XLI/262/09 Rady Gminy Jeżowe z dnia 30 grudnia 2009 r. Dokument ten w przepisach ogólnych ustala zasady ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego: przy zagospodarowaniu terenów położonych w granicach Głównego Zbiornika Wód Podziemnych GZWP Nr 425, przy zagospodarowaniu terenów położonych w obszarze górniczym SARZYNA 1.

5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

5.2.1. Charakterystyka gminy

Gmina Jeżowe usytuowana jest w północnej części Województwa Podkarpackiego, w powiecie niżańskim, przy południowej jego granicy. W latach 1975 – 1998 gmina położona była w województwie tarnobrzeskim. Sąsiaduje z gminami: Bojanów, Dzikowiec, Kamień, Nisko, Nowa Sarzyna, Raniżów, Rudnik nad Sanem. W skład gminy wchodzi 15 sołectw: Cholewiana Góra, Groble, Jata, Jeżowe – Centrum, Jeżowe – Kameralne, Jeżowe – Podgórze, Jeżowe – Zaborczyny, Krzywdy, Nowy Nart, Pogorzałka, Sibigi, Sójkowa, Stary Nart, Zalesie. Gmina Jeżowe położona jest w Makroregionie Kotliny Sandomierskiej, na pograniczu dwóch mezoregionów: Płaskowyżu Kolbuszowskiego i Równiny Tarnobrzeskiej. Teren gminy znajduje się na wysokości od 168 do 221 m n.p.m. Podstawową działalnością gospodarczą ludności jest rolnictwo. Jednak jego rozwój ograniczony jest słabymi warunkami glebowymi oraz dużym rozdrobnieniem gospodarstw, średnia powierzchnia gospodarstw wynosi 2,6 ha.

5.2.2. Zarys historii obszaru gminy

Najwcześniej datowana miejscowością na terenie obecnej gminy Jeżowe jest miejscowość Jeżowe. Przywilej na lokowanie wsi Jeżów wraz wójtostwem otrzymał Stefan Czycibor z Dobanewic Dobaniewski od króla Zygmunta II Augusta na Sejmie Walnym w Lublinie dnia 19 marca 1554 r. Dokument zezwalał na lokowanie wsi Jeżów wraz z wójtostwem między wsiami Kopki i Przędził, leżących w starostwie

sandomierskim, w miejscu zwanym Jeżów albo Topola, nad rzeką Przędzy. Nowo lokowanej wsi król dał możliwość wykarczowania 30 łanów, wzniesienia młyna wolnego od obciążeń z corocznych dochodów, wolnej karczmy, założenia trzech barci w borze oraz swobodnego karczowania lasów królewskich. Wójtostwo powierzono Stefanowi Czciborowi. Mieszkańcom zostało nadane prawo magdeburskie, zostali oni wyjęci spod sądownictwa urzędników królewskich, sądzeni mieli być przez wójta odpowiadającego przed królem. Mieszkańcy zostali na 10 lat zwolnieni od wszelkich opłat i powinności.

Dnia 21 maja 1603 r. erygowana została przez biskupa krakowskiego Bernarda Maciejowskiego parafia w Jeżowie, wyposażył ją Król Zygmunt III Waza, beneficjum oraz kaplicę ufundował wojewoda poznański i sandomierski Hieronim Gostomski. Tym samym Jeżów został wyłączony z parafii w Rudniku. Nową parafię tworzyły wsie Jeżów i Kamień. Oprócz parafii w Jeżowie funkcjonował również folwark.

Jeżów oraz okoliczne wsie (Kamień, Słup Maziarnia, Cholewiana Góra z Pogorzałą, Jata, Jabłoń – Sójkowa, Zalesie, Cisowa Góra, Piorunka alias Nawsie) w okresie I Rzeczypospolitej miały status wsi królewskich, tworzyły tzw. dobra jeżowskie. Sytuacja mieszkańców dóbr królewskich była lepsza od ludności zamieszkującej dobra szlacheckie. Prawa i przywileje szlacheckie zwiększające pańszczyznę i inne obciążenia nie były stosowane w królewskich.

Dobra jeżowskie należały do kasztelanii sandomierskiej, później do powiatu sandomierskiego, województwa sandomierskiego diecezji krakowskiej. Po rozbiorach dobra te weszły w skład dóbr kapituły sandomierskiej. Następnie cesarz Józef II utworzył z królewskich Puszczę Sandomierską dominia. Dobra jeżowskie znalazły się w Dominium Kameralnym Sandomierskim, klucza Nisko diecezji przemyskiej. Przejęte na skarb państwa wsie królewskie stały się wsiami rządowymi, a lasy królewskie lasami skarbowymi. Rząd sprzedał lasy hrabiemu Eugeniuszowi Kińskiemu i Głównemu Łowczemu Karolowi Reichenbachowi. Na terenie dóbr kameralnych sandomierskich prowadzona była (podobnie jak w pozostałych dawnych dobrach królewskich przekształconych na kameralne) przez władze austriackie akcja kolonizacyjna, w wyniku której na gruntach Jeżowego (1783 r.) i Jaty (1783 r.) powstały osady złożone z ludności niemieckiej wyznania katolickiego i protestanckiego.

Wiek XIX w. przyniósł stabilizację i umiarkowany rozwój Jeżowego i wsi znajdujących się w oddziaływaniu Jeżowego. Okoliczni mieszkańcy angażowali się na miarę swoich możliwości we wspieranie działalności patriotycznej. Z pomocą duchowieństwa organizowano broń i środki finansowe dla powstańców styczniowych. Mieszkańcy dostrzegali konieczność, jaką stawała się edukacja. W 1856 r. w Jeżowym

powstała pierwsza szkoła, początkowo jednoklasowa, mieszcząca się w organistówce. Z biegiem lat szkolnictwo na terenie Jeżowego rozwijało się: w 1872 r. powstał pierwszy budynek szkolny z prawdziwego zdarzenia, w 1892 r. szkoła w Jeżowym miała już 4 klasy, a w 1909 r. lekcje odbywały się w murowanym gmachu szkolnym. Dbalność o edukację wykazywali również mieszkańcy Cholewianej Górny. Pierwsza szkoła powstała tam już w 1862 r. Pod koniec XIX w. na terenie Jeżowego i okolicznych wsi rozwijał się prężnie ruch ludowy. Z terenu Jeżowego wywodzili się wybitni lokalni jego działacze. Wiek XIX to również stały wzrost liczby ludności. Dane pochodzące z końca XIX w., a odnoszące się do liczby ludności zamieszkującej parafię w Jeżowej podają, że zamieszkiwało ją 10025 rzymskich katolików, 536 protestantów i 315 wyznawców religii mojżeszowej. W tamtym okresie parafia należała do diecezji przemyskiej, a w jej skład wchodziło 8 miejscowości.

W czasie I wojny światowej wszyscy zdolni do służby mężczyźni zostali powołani do wojska. W 1914 r. zostali wysiedleni mieszkańcy Zalesia i części Jeżowego. W gospodarstwach kwaterowały żołnierze austriaccy, węgierscy i bośniaccy. W 1915 r. na terenie Jeżowego i okolicznych wsi toczyły się działania wojenne. W wyniku tych działań ludność Jeżowego i okolic doznała znacznych strat.

II wojna światowa i okupacja niemiecka to dla mieszkańców gminy Jeżowe prześladowania, przymusowe roboty i masowe wysiedlenia ludności w 1941 r. z następujących miejscowości: Cholewiana Góra, Jata, Jeżowe, Nowy Nart, Pogorzałka, Sójkowa, Stary Nart i Zalesie. W wyniku tej akcji wysiedlona ludność została pozbawiona całego dorobku życiowego, często gromadzonego z wielkim trudem przez pokolenia. Oporni usuwani byli ze swoich posiadłości siłą przez ukraińskich nacjonalistów w służbie niemieckiej. Wysiedlone tereny zostały zajęte pod poligon Truppenübungsplatz Luftwaffe Gorno. Po zakończeniu wojny wysiedlona ludność powróciła do swoich miejscowości. W czasie wojny na terenie Jeżowego i okolicy stawiano również czynny opór okupantowi, działały komórki konspiracyjne takich organizacji jak Bataliony Chłopskie, Związek Walki Zbrojnej przekształcony następnie w Armię Krajową, „Roch”. Po wojnie zasłużeni działacze ludowi, prowadzący również działalność konspiracyjną byli represjonowani przez komunistyczny aparat władzy.

Okres powojenny był czasem odbudowy zniszczeń oraz rozwoju. Na terenie Jeżowego rozwinęła się spółdzielczość, w 1945 r. założono Gminna Spółdzielnia Samopomoc Chłopska oraz Spółdzielnia Kółek Rolniczych. Ponadto rozwinęło się szkolnictwo, działały min. Zasadnicza Szkoła Metalowa, Zasadnicza Szkoła

Odzieżowa, Zasadnicza Szkoła Rolnicza. Od 1994 r. funkcjonuje Liceum Ogólnokształcące oraz Zespół Szkół w Jeżowem.

5.2.3. Krajobraz kulturowy

Według definicji stworzonej przez Komisję Krajobrazu Kulturalnego przy Polskim Towarzystwie Geograficznym krajobraz kulturalny należy rozumieć, jako ogół obiektów i cech fizycznych, obserwowanych wzrokowo wyrażen kultur ludzkiej na powierzchni Ziemi, łączących elementy środowiska przyrodniczego i kulturowego. Krajobraz kulturowy jest wynikiem przekształcenia krajobrazu naturalnego przez grupę lub kilka grup kulturowych i nakładanie zróżnicowanych elementów kulturowych różnego wieku na tę samą rzeźbę terenu.

Krajobraz kulturowy w gminie Jeżowe nie uległ jeszcze całkowitemu zdominowaniu przez współczesne formy. Zachowały się tu dla dziedzictwa kulturowego obszary wiejskich tradycyjne lasowiackie układy rozplanowania zagród, typowe dla osadnictwa ulicówki oraz rozproszone typy wsi, historyczne formy zabudowy wiejskiej. Na krajobraz kulturowy gminy Jeżowe, jako ważny element dziedzictwa kulturowego składają się: dziedzictwo archeologiczne gminy, park podworski i pozostałości po istniejącej niegdyś infrastrukturze gospodarczej dworu w Nowym Narcie, obiekty architektury wiejskiej (domy, budynki gospodarcze), kościoły, cmentarze, liczne kapliczki i krzyże przydrożne, typowe dla osadnictwa puszczańskiego rozproszone wsie o nieregularnym układzie pól, historyczne rozplanowanie zagród (w głównej mierze wydłużonych, wielobudynkowych, ale również tzw. puszczańskich), tradycyjne formy budynków oraz elementy środowiska przyrodniczego (lasy Puszczy Sandomierskiej).

Na krajobraz kulturowy gminy Jeżowe decydujący wpływ miał charakter osadnictwa, które prowadzone było, jako świadoma polityka władz państwowych i prywatnych właścicieli, zainteresowanych w rozwoju demograficznym i gospodarczym Puszczy Sandomierskiej. Drugim czynnikiem były warunki środowiska naturalnego, wysokie zalesienie terenu wymuszało na nowych mieszkańcach prowadzenie odpowiedniej gospodarki, dostosowanej do zastanego środowiska. Karczowane tereny zajmowane były przez chłopów z innych przeludnionych terenów kraju, pochodzących głównie z Mazowsza i zachodniej Małopolski. W Puszczy Sandomierskiej osiedlano również jeńców wojennych: tatarów, Szwedów, Rusinów. Wśród osadników byli także Litwini i Wołosi. Pod koniec XVIII w. miała miejsce zorganizowana niemiecka akcja

osadnicza (kolonizacja józefińska). W wyniku tych procesów Puszcza Sandomierska stała się tygłem, w którym mieszały się różne nacje. Następująca asymilacja wymienionych narodowości spowodowała wykształcenie nowej i różniącej się od innych w wielu dziedzinach gospodarki i kultury.

5.2.4. Zabytki nieruchomości

Na terenie gminy Jeżowe znajduje się wiele cennych zabytków nieruchomości, wśród których na wyróżnienie zasługują: zabytki sakralne, cmentarze, założenia zieleni projektowanej, zabytki techniki, zabytki wiejskiego budownictwa drewnianego mieszkalnego i gospodarczego.

Tabela 1. Kościoły i kaplice.

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Datowanie
1.	Cholewiana Góra	Kościół rzym. kat. p.w. Niepokalanego Serca Najświętszej Marii Panny, ob. Kaplica Pogrzebowa	1904 r., 1951 – 1952 r.
2.	Jeżowe	Kościół parafialny rzym. kat. p.w. Narodzenia Najświętszej Marii Panny	1914 – 1923 r.
3.	Nowy Nart	Kościół rzym. kat. p.w. Matki Bożej Nieustającej Pomocy, ob. Kaplica Cmentarna	1905 r., 1969 r.
4.	Zalesie	Kaplica św. Zofii i św. Tomasza	1849 r.

Na szczególne uwagę wśród zabytków sakralnych gminy Jeżowe zasługuje unikatowa kaplica w Zalesiu. Jest to najstarszy obiekt tego typu w gminie Jeżowe. Zbudowana została na planie ośmiokąta, wzniesiono ją w konstrukcji zrębowej z bali dębowych, nakryta jest stożkowym dachem z sygnaturką i dzwonkiem. Wewnątrz znajdują się siedem polichromii i cztery obrazy olejne autorstwa leżajskich artystów ojca i syna Stankiewiczów. Najokazalszą świątynią na terenie gminy Jeżowe jest kościół p.w. Narodzenia Najświętszej Marii Panny pochodzący z lat 1914 - 1923. Obiekt został zaprojektowany przez inż. Stanisława Majerskiego. Wzniesiony został z cegły, na planie krzyża, posiada trzy nawy, węższe prezbiterium i zakrystię, od frontu trójkątny szczyt, po obu stronach wejścia głównego znajdują się wieże zwieńczone hełmem i sygnaturką. Pozostałe dwa kościoły w Cholewianej Górze i Nowym Narcie pochodzą z początku XX w. Początkowo miały formę niewielkich kaplic. Oba zostały rozbudowane i w chwili obecnej pierwszy obiekt pełni funkcje kaplicy pogrzebowej, a drugi kaplicy cmentarnej.

Rysunek 1. Kaplica św. Zofii i św. Tomasza w Zalesiu.

Rysunek 2. Kościół parafialny p.w. Narodzenia Najświętszej Marii Panny w Jeżowie

Tabela 2. Cmentarze.

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Datowanie	Formy ochrony
1.	Jata	Cmentarz rzym. kat. parafialny	1919 r.	Rejestr zabytków Nr A – 387 z 17.06.1986 r.
2.	Jeżowe	Cmentarz rzym. kat. i ew. augsb., ob. rzym. kat. parafialny	k. XVIII w.	Rejestr zabytków Nr A – 386 z 17.06.1988 r.

Najstarszą nekropolią w gminie Jeżowe jest cmentarz parafialny w Jeżowie, założony pod koniec XVIII w. Do 1945 cmentarz dzielił się na część katolicką i protestancką. Najstarsze zachowane nagrobki pochodzą z końca XIX w. i początku XX w., są to głównie krzyże żeliwne i kamienne nagrobki. Liczniej reprezentowane są nagrobki pochodzące z lat 20 i 30 XX w. Do chwili obecnej zachowało się niewiele nagrobków protestanckich, pochodzą one z pierwszych lat XX w. Na cmentarzu znajdują się również pomniki upamiętniające Żołnierzy Września 1939 r. oraz Poległych w I i II wojnie światowej Pomordowanych w łagrach i Więzieniach. Na cmentarzu znajduje się również okazały drzewostan dębowy oraz lipowy. Cmentarz w Jeżowie jest prawnie chroniony przez wpis do rejestru zabytków. Drugą najstarszą nekropolią w gminie jest cmentarz parafialny w Jacie, założony w 1919 r. Powstał on wraz z utworzoną tu parafią. Najstarsze zachowane nagrobki na cmentarzu pochodzą

z okresu powstania cmentarza. Cmentarz w Jacie jest prawnie chroniony przez wpis do rejestru zabytków

Tabela 3. Założenia zieleni projektowanej.

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Datowanie	Formy ochrony
1.	Nowy Nart	Park dworski	pocz. XIX w.	Rejestr zabytków Nr A – 299 z 27.05.1986 r.

Z rysunku mapy katastralnej z 1853 r. wynika, iż park dworski w Nowym Narcie złożony był przypuszczalnie z trzech części. Na pierwszej dużej działce znajdował się dwór oraz drugi budynek na planie prostokąta, do dworu prowadził kolisty podjazd, wokół dworu rosły grupy zieleni, między którymi przebiegały nieregularne aleje. Na działce na północ za dworem znajdował się ogród o regularnym układzie alej wśród kwater roślinności. Część parku znajdująca się na wschód od dworu złożona była z kilku wydzielonych działek, min. pod staw i drogę przecinającą tę część parku.

Należący do Rylskich, następnie do barona Jana Goetza Okocimskiego dwór w Nowym Narcie nie przetrwał do naszych czasów, spłonął w czasie I wojny światowej i nie został odbudowany. Do czasów współczesnych zachował się jedynie park dworski, jednakże w formie odbiegającej od tej z połowy XIX w. Mimo to prezentuje on wysokie walory krajobrazowe. Znajdują się w nim okazy takich gatunków jak: tulipanowiec, klon – jawor, klon pospolity, sosna wejmutka. Wśród tego drzewostanu znajdują się okazy pomnikowe. Park dworski w Nowym Narcie chroniony jest prawnie przez wpis do rejestru zabytków.

Rysunek 3. Fragment austriackiej mapy katastralnej z 1853 r. przedstawiający dwór oraz park dworski w Nowym Narcie wraz z otoczenie. AP Przemysł, Archiwum Geodezyjne, Dorf Nart sammt Colonie Neu Nart In Galizien Rzeszower Kreis [Mapa wsi Nart z kolonią Neu Nart w Galicji w obwodzie rzeszowskim], sygn. 56/126/0/0/1113M.

Tabela 4. Zabytki techniki.

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Datowanie
1.	Nowy Nart	Młyn	ok. 1850 r.

Młyn w Nowym Narcie jest jedynym tego rodzaju zachowanym obiektem na terenie gminy Jeżowe. Budynek powstałego w połowie XIX w. młyna składał się niegdyś na zaplecze gospodarczo – przemysłowe dworu. Oprócz młyna w okolicy dworu usytuowane były również cegielnia, gorzelnia, kuźnia, stelmarnia, stajnia, obory, spichlerz oraz czworaki. Wzniesiony z cegły młyn, obecnie jest otynkowany z zewnątrz, posiada dach siodłowy nakryty dachówką karpiówką, ułożoną w koronkę. Posiada również liczne współczesne dobudówki.

Tabela 5. Zabytki wiejskiego budownictwa drewnianego mieszkalnego i gospodarczego.

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Datowanie	Formy ochrony
1.	Groble 48	Budynek gospodarczy w zespole leśniczówki	ok. 1920 r.	Rejestr zabytków Nr A – 426 z 05.11.1990 r.
2.	Groble 48	Budynek gospodarczy w zespole leśniczówki	ok. 1920 r.	Rejestr zabytków Nr A – 426 z 05.11.1990 r.
3.	Groble 48	Dom w zespole leśniczówki	1802 r.	Rejestr zabytków Nr A – 426 z 05.11.1990 r.
4.	Jeżowe 394	Budynek mieszkalno - gospodarczy	I. 20 XX w.	
5.	Jeżowe 15	Dom	I. 20 XX w.	
6.	Jeżowe 131	Dom	pocz. XX w.	
7.	Jeżowe 215	Dom	pocz. XX w.	
8.	Jeżowe 233	Dom	I. 20 XX w.	
9.	Jeżowe 265	Dom	pocz. XX w.	
10.	Jeżowe 269	Dom	k. XIX w.	
11.	Jeżowe 293	Dom	I. 30 XX w.	
12.	Jeżowe 364	Dom	pocz. XX w.	
13.	Jeżowe 392	Dom	I. 20 XX w.	
14.	Jeżowe 628	Dom	k. XIX w.	
15.	Jeżowe 4	Gospoda, ob. Dom	I. 30 XX w.	
16.	Krzywdy 209	Dom	k. XIX w.	
17.	Groble Sibigi 123	Dom	1930 r.	

Na szczególną uwagę wśród tej grupy zabytków zasługuje zespół leśniczówki w Groblach. Najstarszym obiektem osady leśnej w Groblach jest modrzewiowy budynek leśniczówki z 1802 r.; pozostałe dwa budynki gospodarcze pochodzą z lat 20 XX w. W otoczeniu leśniczówki znajduje się starodrzew, głównie dęby i lipy. Zespół leśniczówki w Groblach jest prawnie chroniony przez wpis do rejestru zabytków. Pozostałe wymienione budynki z miejscowości: Jeżowe, Krzywdy i Sibigi pochodzą z końca XIX w. lub I poł. XX w. Wzniesione zostały w konstrukcji zrębowej, był to system układania belek poziomo jednej na drugiej i wiązania ich w narożach na obłap, w rybi lub jaskółczy ogon. Jako budulec zastosowano drewno sosnowe, jodłowe, świerkowe, dębowe lub modrzewiowe. Najprostsze chałupy są przede wszystkim jednotraktowe, złożone z dwóch pomieszczeń: sieni i izby, czasem komory. Niektóre posiadają zdobioną stolarkę okienną i drzwiową.

5.2.5. Zabytki ruchome

Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków ruchomych z terenu gminy Jeżowe stanowią wyposażenie jednej z miejscowych świątyń. Ze względu na przepisy ustawy z dnia 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej (t.j. Dz.U. 2014 poz. 782), a także ze względów etycznych i bezpieczeństwa nie publikuje się szczegółowych danych na temat zabytków ruchomych.

5.2.6. Zabytki archeologiczne

Tabela 6. Zabytki archeologiczne.

Lp.	Stanowisko	Rodzaj stanowiska	Chronologia	AZP
1.	Cholewiana Góra 1	Ślad osadnictwa	Paleolit schyłkowy	96 – 77/1
2.	Groble 1	Ślad osadnictwa	Schyłek neolitu	96 – 78/12
3.	Groble 2	Osada	II – III okres epoki brązu	96 – 78/13
4.	Groble 3	Ślad osadnictwa	?	96 – 78/14
5.	Groble 4	Ślad osadnictwa	Neolit?	96 – 78/15
6.	Groble 5	Ślad osadnictwa	?	96 – 78/16
7.	Jata 1	Ślad osadnictwa	Wczesny brąz	95 – 77/ 14
8.	Jata 2	Ślad osadnictwa	Wczesny brąz	95 – 77/15
9.	Jata 3	Ślad osadnictwa	k. pucharów lejkowatych	95 – 77/16
10.	Jata 4	Ślad osadnictwa	Epoka brązu	95 – 77/17
11.	Jata 5	Ślad osadnictwa	Późny neolit	95 – 77/18
12.	Jata 6	Ślad osadnictwa	Starożytna nieokreślona	95 – 77/19
13.	Jata 7	Ślad osadnictwa	Starożytna nieokreślona	95 – 77/20
14.	Jata 8	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia	95 – 77/22
15.	Jata 9	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia, mezolit?	95 – 77/23
16.	Jata 10	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia	95 – 77/24
17.	Jata 11	Ślad osadnictwa	k. łużycka	95 – 77/25
18.	Jata 12	Ślad osadnictwa	Mezolit, k. janisławicka	95 – 77/32
19.	Jeżowe 1	Ślad osadnictwa	Neolit, k. pucharów lejkowatych	96 – 77/14
20.	Jeżowe 2	Ślad osadnictwa	Starożytna nieokreślona	96 – 77/11
21.	Jeżowe 3	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia	96 – 77/12
22.	Jeżowe 4	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia	96 – 77/13
23.	Jeżowe 5	Ślad osadnictwa (obozowisko?)	Epoka kamienia	96 – 77/15
24.	Jeżowe 6	Ślad osadnictwa	Wczesna epoka brązu	96 – 77/16
25.	Jeżowe 7	Ślad osadnictwa	Neolit, k. pucharów lejkowatych	96 – 77/17

26.	Jeżowe 8	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia	96 – 77/18
27.	Jeżowe 9	Ślad osadnictwa	?	96 – 77/20
28.	Jeżowe 10	Osada	k. trzcinińska	95 – 77/7
29.	Jeżowe 11	Ślad osadnictwa	Starożytna nieokreślona	95 – 77/8
30.	Jeżowe 12	Osada	II epoka brązu, k. trzcinińska	95 – 77 /9
31.	Jeżowe 13	Ślad osadnictwa	Wczesny neolit	95 – 77/27
32.	Jeżowe 14	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia	95 – 77/28
33.	Jeżowe 15	Ślad osadnictwa	Wczesne średniowiecze	95 – 77/29
34.	Jeżowe 16	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia	95 – 77/30
35.	Jeżowe 17	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia	95 – 77/31
36.	Jeżowe 18	Ślad osadnictwa	Średniowiecze	95 – 77/36
37.	Jeżowe 19	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia	95 – 77/37
38.	Jeżowe 20	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia	95 – 77/38
39.	Jeżowe 21	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia	95 – 77/33
40.	Jeżowe 22	Ślad osadnictwa	Starożytna nieokreślona	95 – 77/34
41.	Jeżowe 23	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia	95 – 77/35
42.	Jeżowe 24	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia	95 – 77/46
43.	Jeżowe 25	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia	95 – 77/47
44.	Jeżowe 26	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia	95 – 77/48
45.	Jeżowe 27	Ślad osadnictwa	Schyłek neolitu lub wczesna epoka neolitu	96 – 77/3
46.	Jeżowe 28	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia, wczesna epoka brązu	96 – 77/5
47.	Jeżowe 29	Ślad osadnictwa	Mezolit?	96 – 77/6
48.	Jeżowe 30	Ślad osadnictwa	?	96 – 77/7
49.	Jeżowe 31	Ślad osadnictwa	?	96 – 77/8
50.	Jeżowe 32	Ślad osadnictwa	Schyłek neolitu lub wczesna epoka brązu	96 – 77/9
51.	Jeżowe 33	1.Osada 2. Punkt osadniczy	1. k. łużycka 2.późne średniowiecze, staropolska	96 – 77/10
52.	Jeżowe 34	Obozowisko	Mezolit	96 – 77/2
53.	Jeżowe 35	Ślad osadnictwa	Mezolit?	96 – 77/4
54.	Jeżowe 36	Ślad osadnictwa	?	96 – 77/21
55.	Jeżowe 37	Ślad osadnictwa	Wczesne średniowiecze	96 – 77/19
56.	Jeżowe 38	Cmentarzysko kurhanowe	?	96 – 78/9
57.	Jeżowe 39	Ślad osadnictwa	Mezolit	96 – 77/23
58.	Jeżowe 40	Ślad osadnictwa	Średni neolit	96 – 77/24
59.	Jeżowe 41	Ślad osadnictwa	Środkowy paleolit	96 – 77/25
60.	Jeżowe 41	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia	95 – 77/51
61.	Jeżowe 1	„Skład”	Neolit, wczesny brąz	95 – 77/12
62.	Jeżowe 2	Osada?	?	96 – 78/7

63.	Jeżowe 3	Piecowiska	?	96 – 78/8
64.	Jeżowe – Pikuły 4	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia	96 – 78/1
65.	Jeżowe – Pikuły 5	1. Punkt osadniczy 2. ślady osadnictwa	1. Schyłek neolitu 2.?	96 – 78/2
66.	Jeżowe – Pikuły 6	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia	96 – 78/3
67.	Jeżowe 7	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia	96 – 78/4
68.	Jeżowe 8	1. Obozowisko? 2. Osada	1. Schyłkowy paleolit 2. Wczesna epoka kamienia	96 – 78/5
69.	Jeżowe – Kąty 9	Osada	II okres epoki brązu	96 – 78/6
70.	Krzywdy 1	Ślad osadnictwa	?	96 – 78/10
71.	Krzywdy 2	Ślad osadnictwa	?	96 – 78/11
72.	Nowy Nart 1	Ślad osadnictwa	?	96 – 76/14
73.	Nowy Nart 2	Ślad osadnictwa	Neolit, wczesna epoka brązu	96 – 76/51
74.	Nowy Nart 3	Ślad osadnictwa	Neolit	96 – 76/42
75.	Nowy Nart 4	Ślad osadnictwa	?	96 – 76/43
76.	Nowy Nart 5	Ślad osadnictwa	?	96 – 76/44
77.	Nowy Nart 6	Ślad osadnictwa	?	96 – 76/17
78.	Sójkowa 1	1. Osada 2. Osada	1. Neolit 2. Neolit	95 – 76/13
79.	Sójkowa 2	1. Osada 2. Ślad osadnictwa 3. Ślad osadnictwa	1. I okres epoki brązu 2. Neolit środkowy 3. I okres epoki brązu	95 – 76/14
80.	Sójkowa 3	Ślad osadnictwa	I okres epoki brązu	95 – 76/29
81.	Sójkowa 4	Ślad osadnictwa	I okres epoki brązu	95 – 76/30
82.	Stary Nart 1	1. Ślad osadnictwa 2. Ślad osadnictwa	1. Neolit 2. I okres epoki brązu	96 – 76/15
83.	Stary Nart 2	Ślad osadnictwa	I okres epoki brązu	96 – 76/16
84.	Stary Nart 3	1. Ślad osadnictwa 2. Osada	1. Neolit 2. II okres epoki brązu	96 – 76/32
85.	Stary Nart 4	Ślad osadnictwa	I okres epoki brązu	96 – 76/33
86.	Stary Nart 5	Ślad osadnictwa	Neolit, k. pucharów lejkwatych	96 – 76/34
87.	Stary Nart 6	Ślad osadnictwa	Neolit	96 – 76/35
88.	Stary Nart 7	Ślad osadnictwa	?	96 – 76/36
89.	Stary Nart 8	Ślad osadnictwa	?	96 – 76/37
90.	Stary Nart 9	Ślad osadnictwa	?	96 – 76/38
91.	Stary Nart 10	Ślad osadnictwa	Mezolit?	96 – 76/39
92.	Stary Nart 11	Ślad osadnictwa	k. łużycka	96 – 76/40
93.	Stary Nart 12	Ślad osadnictwa	Neolit	96 – 76/41
94.	Stary Nart 13	Ślad osadnictwa	II okres epoki brązu, k. trzcinięcka	96 – 76/49
95.	Zalesie 1	1. Obozowisko 2. Osada	1. Epoka kamienia 2. k. łużycka	95 – 77/11
96.	Zalesie 2	1. Osada 2. Osada	1. k. pucharów lejkwatych 2. k. łużycka	95 – 77/1

97.	Zalesie 3	Ślad osadnictwa	k. łużycka	95 – 77/2
98.	Zalesie 4	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia	95 – 77/3
99.	Zalesie 5	1. Ślad osadnictwa 2. Osada	1. k. pucharów lejkowatych 2. k. trzcinińska	95 – 77/4
100.	Zalesie 6	Osada	k. łużycka	95 – 77/5
101.	Zalesie 7	1. Osada 2. Osada	1. k. pucharów lejkowatych 2. k. łużycka	95 – 77/6
102.	Zalesie 8	1. Osada 2. Osada	1. k. pucharów lejkowatych 2. Wczesna epoka brązu	95 – 77/10
103.	Zalesie 9	Osada	k. łużycka	95 – 77/39
104.	Zalesie 10	Ślad osadnictwa	?	95 – 77/40
105.	Zalesie 11	Ślad osadnictwa	k. łużycka	95 – 77/41
106.	Zalesie 12	Ślad osadnictwa	Mezolit, k. janisławicka	95 – 77/42
107.	Zalesie 13	Osada	k. łużycka	95 – 77/43
108.	Zalesie 14	Ślad osadnictwa	k. łużycka	95 – 77/44
109.	Zalesie 15	Ślad osadnictwa	k. pucharów lejkowatych	95 – 77/45
110.	Zalesie 16	Osada	k. pucharów lejkowatych	95 – 77/49
111.	Zalesie 17	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia	95 – 77/50
112.	Zalesie 18	1. Osada 2. Osada	1. k. pucharów lejkowatych 2. k. łużycka	95 – 77/21

5.2.7. Zabytki w zbiorach muzealnych i innych

Jedyną placówką muzealną na terenie gminy Jeżowe jest Muzeum – Zbiornica Figur Chrystusa Frasobliwego. Mieści się ona w zabytkowym budynku po dawnej plebanii, pochodzącym z lat 1822 – 1824. Budynek jest gruntownie wyremontowany i przystosowany do pełnienia obecnej funkcji. Początek muzeum dał śp. ks. Ludwik Bielawski, który zaczął gromadzić figury świętych, głównie Chrystusa Frasobliwego. Początkowo zbiory eksponowane były w Parafialnej Izbie Sztuki Regionalnej. W grudniu 2010 r. zakończono prace restauratorskie przy eksponatach i Zbiornica Sztuki Ludowej przekształcona została w Muzeum – Zbiornicę Figur Chrystusa Frasobliwego w Jeżowie. Placówka ta jest jedyną w Polsce, która posiada zbiory o tej tematyce. Obecnie w zbiorach muzeum znajduje się ponad 400 eksponatów, najwięcej jest tych prezentujących wizerunek Chrystusa Frasobliwego, ok. 300. W zbiorach znajdują się również drewniane figury prezentujące inne wizerunki, obrazy, krzyże. Do najcenniejszych dzieł należą: pochodzące z XVIII w. figury Jezusa, matki Bożej i świętych, kopie dzieł pochodzących z 1450 r., przedstawiających Maryję, ikona Dobrego Pasterza z 1850 r. W muzeum wystawiane są dzieła takich twórców jak Walerian Kłós, Zofia Partyka, Feliks Kopeć oraz nieznanymi z nazwiska artyści min. Z terenu kielecczyzny.

5.2.8. Dziedzictwo niematerialne

Dziedzictwo niematerialne to kultura odziedziczona po przodkach i przekazywana kolejnym pokoleniom. Składają się na nie: język, przekazy ustne, tradycje muzyczne, praktyki społeczno – kulturowe (zwyczaje, rytuały i obrzędy doroczne, rodzinne, wesela, pogrzeby, ceremonie, zwyczaje odpustowe, pielgrzymki), wiedza i umiejętności związane z rzemiosłem tradycyjnym, wiedza i praktyki dotyczące przyrody i wszechświata.

Na dziedzictwo niematerialne gminy Jeżowe składa się przede wszystkim bogactwo tradycji związanych z obchodzeniem świąt kościelnych, tradycji związanych z obchodzeniem wydarzeń i uroczystości rodzinnych. Najwięcej zachowało się tradycji związanych z obchodzeniem świąt Bożego Narodzenia i Wielkanocnych. Tradycje związane z okresem około bożonarodzeniowym to: zachowywanie postu i powstrzymywanie się od hucznych zabaw w adwencie, uczestnictwo w okresie adwentu w specjalnym nabożeństwach – roratach. Wigilia jest takim dniem, w którym ubiera się choinkę, kiedyś taką choinkę wieszano u belki, przygotowuje się kolację wigilijną zwaną w wielu domach Jeżowego postnikiem, składa się na nią 12 potraw, według lokalnej tradycji 12 potraw stanowiły: śledź, barszcz brązowy od grzybów, kapusta z grochem i grzybami, chleb, kilka rodzajów kasz, pierogi z kapusty i kaszy, kluski z makiem i kompot z suszu. W dawniejszych czasach gospodarz wnosił do izby o zmroku snop żyta i ustawiał go w kącie. Po kolacji w oczekiwaniu na pasterkę śpiewa się kolędy. Kiedyś kawalerowie udawali się na wioskę i szpasowali, czyli zdejmowali furki i zakładali je na budynkach gospodarczych, zdejmowali koła od wozu i umieszczali je na dachu, przewracali jakieś ciężkie sprzęty gospodarskie. Zwyczaj ten w formie szczątkowej przetrwał do chwili obecnej. Z okresem świąt Bożego Narodzenia związany jest zwyczaj kolędowania. Zwykle dzieci chodzą w odwiedziny do krewnych i kolędują. Działają również zorganizowane grupy kolędnicze. Kolęduje się z szopką, gwiazdą i turoniem, bardzo widowiskowa jest kolęda z Herodem. Dawniej na św. Jana po kolędzie chodził Kobylarz z koniem Żydem i faktorem. Okres świąt wielkanocnych związany jest z uczestnictwem w nabożeństwach triduum paschalnego, następnie uroczystych rezurekcji jak w większości domów w Polsce. W wielką sobotę święci się pokarmy, a w niedzielę wielkanocną spożywa się uroczyste śniadanie złożone głównie z poświęconych pokarmów. Poniedziałek wielkanocny związany jest z tradycją oblewania się wodą. Innymi Tradycjami związanymi z uroczystościami kościelnymi są: święcenie wianków w ostatni dzień oktawy Bożego Ciała, przystrajanie domów zielonymi gałązkami w Zielone Świątki, święcenie tzw. „ziela” w święto Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny. Bardzo uroczyste obchodzone jest święto patronalne

miejscowych parafii tzw. odpust. Parafianie uczestniczą w sumach odpustowych, powstrzymują się od codziennych prac, odwiedzają się i wspólnie świętują. Mieszkańcy Jeżowego i okolic bardzo chętnie pielgrzymują i udają się do największego w okolicy sanktuarium, jakim jest Klasztor ojców Bernardynów w Leżajsku.

Do tradycji związanych z uroczystościami rodzinnymi należy urządzenie hucznych wesel, na które zaprasza się oprócz rodziny również przyjaciół znajomych i sąsiadów. Kiedyś wesele z rozmachem było wyznacznikiem pozycji danej rodziny we wsi. Wesele takie poprzedzone było mówinami, przyszli małżonkowie otrzymywali od rodziców, kobiety – posag, mężczyźni wnosili wiano, będące zabezpieczeniem posagu przyszłej małżonki i jego odwzajemnieniem. Wesele trwało nawet kilka dni w zależności od możliwości finansowych. Obecnie wesela takie odeszły już w przeszłość. Wydarzeniem, którego doświadcza każda rodzina jest śmierć. Pogrzebowi towarzyszyły i towarzyszą związane z tym tradycje, do których należy: wspólna modlitwa i czuwania przy zmarłym jego rodziny, przyjaciół, sąsiadów, uroczysta msza pogrzebowa, śpiewanie pieśni żałobnych. Po pogrzebie bliscy i przyjaciele zmarłego spotykają się jeszcze w domu na modlitwach za duszę zmarłego. Na zakończenie takich modlitw wydawany jest poczęstunek.

Tradycje muzyczne i taneczne gminy są bogate, obecnie kultywowane są głównie przez lokalne zespoły ludowe: kapelę ludową „Jeżowianie”, która od początku swojego istnienia opiera się na kulturze lasowiackiej i tego typu utwory prezentuje, zespół śpiewaczy „Jeżowianie”, który oprócz pieśni ludowych w swoim repertuarze posiada również kolędy i pastorałki. Podczas występów zespoły oprócz umiejętności prezentują również tradycyjne stroje ludowe.

Dziedzictwo niematerialne to również gwara. Mieszkańcy wideł Wisły i Sanu posługują się gwarą lasowiacką. Należy ona do dialektu małopolskiego, posiada cechy przejściowe, wywodzące się głównie z dialektu mazowieckiego. Wpływ na kształt gwary lasowiackiej miał przede wszystkim mieszany charakter osadnictwa prowadzonego w Puszczy Sandomierskiej. Oprócz ludności polskiej: Mazurów, mieszkańców Małopolski, osadzano tu również ludność obcą etnicznie, jeńców wojennych głównie tatarów. Pod koniec XVIII w. pojawiła się ludność niemieckojęzyczna.

Jednym z tradycyjnych zajęć i umiejętności mieszkańców gminy Jeżowe, które przetrwały do dzisiaj i dają utrzymanie części mieszkańców jest uprawa i produkcja wikliny, a przede wszystkim plecionkarstwo. Wikliniarstwo rozwinęło się w sąsiednich dobrach rudnickich pod koniec XIX w. za sprawą hrabiego Ferdynanda Hompescha.

Dzięki niemu kilku miejscowych mogło pobierać nauki wyplatania wyrobów z wikliny pod okiem najlepszych nauczycieli w Wiedniu. Obecnie metodą chałupniczą produkowane są różnego rodzaju kosze, meble, elementy wyposażenia mieszkań itp.

5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

W myśl art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (tekst jedn. Dz. U. z 2014 r. poz. 11446), formami ochrony zabytków są;

- wpis do rejestru zabytków;
- uznanie za pomnik historii;
- utworzenie parku kulturowego;
- ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego.

Na terenie gminy Jeżowe tylko kilka zabytków zostało objętych prawnymi formami ochrony, w postaci wpisu do rejestru zabytków. Żaden zabytek nie jest chroniony przez uznanie za pomnik historii, utworzenie parku kulturowego oraz ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego.

Tabela 7. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków.

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Numer Rejestru Zabytków	Data wpisu
1.	Groble	Budynek gospodarczy w zespole leśniczówki	A – 426	05.11.1990 r.
2.	Groble	Budynek Gospodarczy w zespole leśniczówki	A – 426	05.11.1990 r.
3.	Groble	Dom w zespole leśniczówki	A – 426	05.11.1990 r.
4.	Jata	Cmentarz rzym. kat. parafialny	A – 387	17.06.1988 r.
5.	Jeżowe	Cmentarz rzym. kat. i ew. augsb., ob. rzym. kat. parafialny	A – 386	17.06.1988 r.
6.	Jeżowe	Cmentarzysko kurhanowe	A – 457	27.08.1991 r.
7.	Jeżowe	Plebania, ob. Muzeum	A – 322	22.01.2009 r.
8.	Jeżowe	Pomnik księdza Stanisława Stojałowskiego	B – 21	01.09.2000 r.
9.	Nowy Nart	Park dworski	A – 299	17.06.1986 r.
10.	Sójkowa	Osada neolityczna	A – 530	22.12.1969 r.

5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 23 lipca 2003 r. (t.j. Dz.U. 2014 poz. 1446) gminną ewidencję zabytków na terenie gminy prowadzi

wójt, burmistrz lub prezydent w formie zbioru kart adresowych zabytków. Ewidencja taka powinna zawierać:

- zabytki nieruchomości wpisane do rejestru zabytków,
- zabytki nieruchomości niewpisane do rejestru zabytków a ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków,
- inne zabytki nieruchomości wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Informacje o zabytkach nieruchomości, które powinna zawierać karta adresowa określa Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U. 2011 nr 113 poz. 661). Gminna ewidencja zabytków zgodnie z art. 21 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (t.j. Dz.U. 2014 poz. 1446) jest podstawą do sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami.

Tabela 8. Obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków w gminie Jeżowe.

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Datowanie
1.	Cholewiana Góra - Pogorzałka 33	Dom	2 ćw. XX w.
2.	Cholewiana Góra - Pogorzałka 37	Dom	poł. XX w.
3.	Cholewiana Góra - Pogorzałka	Kapliczka	2 ćw. XX w.
4.	Cholewiana Góra	Kapliczka	1939 r.
5.	Cholewiana Góra	Kapliczka	I poł. XX w.
6.	Cholewiana Góra	Kościół rzym. kat. pw. Niepokalanego Serca Najświętszej Marii Panny, ob. Kaplica Pogrzebowa	1904 r., 1951 - 1952 r.
7.	Groble 48	Budynek gospodarczy w zespole leśniczówki	ok. 1920 r.
8.	Groble 48	Budynek gospodarczy w zespole leśniczówki	ok. 1920 r.
9.	Groble 48	Dom w zespole leśniczówki	1802 r.
10.	Groble - Sibigi 123	Dom	1930 r.
11.	Groble - Sibigi 132	Dom	2 ćw. XX w.
12.	Groble - Sibigi 139	Dom	2 ćw. XX w.
13.	Groble - Sibigi 143	Dom	2 ćw. XX w.
14.	Groble - Sibigi 149	Dom	1 ćw. XX w.
15.	Groble - Sibigi 134	Kapliczka	k. XIX w.
16.	Jata	Cmentarz rzym. kat. parafialny	1919 r.
17.	Jata	Kapliczka Matki Bożej	ok. 1946 r.

18.	Jeżowe	Cmentarz rzym. kat. i ew. augsb., ob. rzym. kat. parafialny	k. XVIII w.
19.	Jeżowe 394	Budynek mieszkalno – gospodarczy	I. 20 XX w.
20.	Jeżowe 7	Dom	1 ćw. XX w.
21.	Jeżowe 15	Dom	I. 20 XX w.
22.	Jeżowe 74	Dom	I. 20 XX w.
23.	Jeżowe 100	Dom	2 ćw. XX w.
24.	Jeżowe 112	Dom	2 ćw. XX w.
25.	Jeżowe 131	Dom	pocz. XX w.
26.	Jeżowe 214	Dom	I. 30 XX w.
27.	Jeżowe 215	Dom	pocz. XX w.
28.	Jeżowe 233	Dom	I. 20 XX w.
29.	Jeżowe 265	Dom	pocz. XX w.
30.	Jeżowe 269	Dom	k. XIX w.
31.	Jeżowe 293	Dom	I. 30 XX w.
32.	Jeżowe 296	Dom	poł. XX w.
33.	Jeżowe 301	Dom	2 ćw. XX w.
34.	Jeżowe 303	Dom	2 ćw. XX w.
35.	Jeżowe 364	Dom	poł. XX w.
36.	Jeżowe 373	Dom	1 ćw. XX w.
37.	Jeżowe 378	Dom	1906 r.
38.	Jeżowe 384	Dom	pocz. XX w.
39.	Jeżowe 390	Dom	pocz. XX w.
40.	Jeżowe 392	Dom	I. 50 XX w.
41.	Jeżowe 406	Dom	2 ćw. XX w.
42.	Jeżowe 423 a	Dom	I. 30 XX w.
43.	Jeżowe 437	Dom	I. 50 XX w.
44.	Jeżowe 451	Dom	I. 20 XX w.
45.	Jeżowe 468	Dom	2 ćw. XX w.
46.	Jeżowe 525	Dom	pocz. XX w.
47.	Jeżowe 528	Dom	2 ćw. XX w.
48.	Jeżowe 554	Dom	1932 r.
49.	Jeżowe 610	Dom	2 ćw. XX w.
50.	Jeżowe 619	Dom	poł. XX w.
51.	Jeżowe 624	Dom	2 ćw. XX w.
52.	Jeżowe 628	Dom	k. XIX w.
53.	Jeżowe 630	Dom	pocz. XX w.
54.	Jeżowe dz. 6308/1	Dom	1897 r.
55.	Jeżowe	Figura Matki Bożej	1929 r.
56.	Jeżowe	Figura Najświętszego Serca Pana Jezusa	ok. 1930 r.

57.	Jeżowe 4	Gospoda, ob. Dom	I. 30 XX w.
58.	Jeżowe 131	Kapliczka	pocz. XX w.
59.	Jeżowe 351 a	Kapliczka	4 ćw. XIX w.
60.	Jeżowe - Zaborczyny	Kapliczka	2 ćw. XX w.
61.	Jeżowe	Kapliczka Matki Bożej	poł. XX w.
62.	Jeżowe	Kapliczka Matki Bożej	pocz. XX w.
63.	Jeżowe	Kapliczka Matki Bożej Leżajskiej	pocz. XX w.
64.	Jeżowe	Kapliczka Najświętszego Serca Pana Jezusa	pocz. XX w.
65.	Jeżowe 173	Kapliczka św. Jana Nepomucena	k. XIX w., 1997 r.
66.	Jeżowe 329 a	Kapliczka św. Marka	II poł. XIX w., 1947 r.
67.	Jeżowe	Kościół parafialny rzym. kat. pw. Narodzenia Najświętszej Marii Panny	1914 – 1923 r.
68.	Jeżowe	Plebania, ob. Muzeum	1822 - 1824 r.
69.	Jeżowe	Pomnik ks. Stanisława Stojałowskiego	1912 r.
70.	Jeżowe 391	Stodoła	2 ćw. XX w.
71.	Jeżowe 423 a	Stodoła	2 ćw. X w.
72.	Jeżowe 424	Stodoła	2 ćw. XX w.
73.	Jeżowe 427	Stodoła	1914 r.
74.	Jeżowe dz. 4051/3	Stodoła	1 ćw. XX w.
75.	Jeżowe	Szkoła	poł. XX w.
76.	Jeżowe	Wikarówka	pocz. XX w.
77.	Krzywdy 156	Dom	pocz. XX w.
78.	Krzywdy 157	Dom	2 ćw. XX w.
79.	Krzywdy 209	Dom	k. XIX w.
80.	Krzywdy	Kapliczka Matki Bożej	poł. XX w.
81.	Nowy Nart 61	Kapliczka	poł. XX w.
82.	Nowy Nart	Kapliczka św. Antoniego Padewskiego	pocz. XX w.
83.	Nowy Nart	Kapliczka św. Jana Nepomucena	2 ćw. XX w., 1970 r.
84.	Nowy Nart	Kościół rzym. kat. pw. Matki Bożej Nieustającej Pomocy, ob. Kaplica Cmentarna	1905 r., 1969 r.
85.	Nowy Nart	Młyn	ok. 1850 r.
86.	Nowy Nart	Park dworski	pocz. XIX w.
87.	Sójkowa 32	Dom	pocz. XX w.
88.	Sójkowa 60	Dom	I. 40 XX w.
89.	Sójkowa 69	Dom	I. 40 XX w.
90.	Sójkowa 76	Dom	I. 40 XX w.
91.	Sójkowa	Kapliczka	2 ćw. XX w.
92.	Stary Nart 18	Dom	2 ćw. XX w.
93.	Stary Nart 43	Dom	2 ćw. XX w.

94.	Stary Nart 79	Dom	2 ćw. XX w.
95.	Stary Nart 94	Dom	I. 40 XX w.
96.	Stary Nart	Kapliczka	poł. XX w.
97.	Zalesie 109	Dom	I. 40 XX w.
98.	Zalesie	Kaplica św. Zofii i św. Tomasza	1849 r.
99.	Zalesie	Szkoła	1949 – 1950 r.

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń

Mocne Strony	Słabe Strony
<ul style="list-style-type: none"> - korzystne położenie komunikacyjne: niewielka odległość od stolicy regionu, przez teren gminy przebiegać będzie droga ekspresowa S19, bliskość autostrady A4, bliskość lotniska międzynarodowego Rzeszów – Jasionka, bliskość granicy polsko – ukraińskiej i polsko - słowackiej - walory środowiska naturalnego: wysokie zalesienie, nieskażone środowisko naturalne, zróżnicowany krajobraz - dobrze rozpoznane dziedzictwo kulturowe gminy - wysoki poziom estetyki wielu obiektów mieszkalnych, gospodarczych - działalność gminnych jednostek kultury: Gminne Centrum kultury, Gminna Sieć Bibliotek Publicznych - potencjał turystyczno – rekreacyjny: zielony szlak rowerowy ATR, zalew w Kowalach, pomniki przyrody, stanowiska archeologiczne, założenie parkowe 	<ul style="list-style-type: none"> - słabe pokrycie terenu gminy planami zagospodarowania przestrzennego - niewystarczające środki finansowe na konserwację i rewaloryzację obiektów zabytkowych - niewystarczająca wizualizacja terenu: brak tablic informacyjnych, oznakowania tras, miejsc historycznych - brak infrastruktury turystycznej - brak zidentyfikowania produktu turystycznego gminy - postrzeganie regionu przez turystów, jako obszaru o niskiej atrakcyjności turystyczno – rekreacyjnej - słaba świadomość społeczna dotycząca konieczności dbania o zabytki - małe zasoby lokalnego kapitału inwestycyjnego - niska atrakcyjność inwestycyjna gminy

Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> - wzrost świadomości mieszkańców w dziedzinie ochrony dziedzictwa kulturowego - aktywność samorządu w pozyskiwaniu funduszy na działania dotyczące ochrony zabytków - rozwój agroturystyki i turystyki w szczególności rowerowej i konnej - tworzenie produktów turystycznych w oparciu o atrakcyjny sposób zagospodarowania przestrzeni wokół obiektów zabytkowych - wykorzystanie walorów przyrodniczych dla przyciągnięcia turystów - poprawa dostępności do zabytków przez szeroką akcję promocyjną w serwisach informacji turystycznej 	<ul style="list-style-type: none"> - zanikanie świadomości i wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego gminy i regionu, a co za tym idzie brak identyfikacji mieszkańców ze swoją gminą - brak programu rozwoju gminy w zakresie promocji gospodarczej i turystycznej - pogorszenie stanu technicznego obiektów zabytkowych - samowolne prace przy zabytkach bez stosownych pozwoleń konserwatora zabytków - budowa i wprowadzanie elementów architektonicznych, niewpisujących się w krajobraz kulturowy gminy - brak środków finansowych na inwestycje w infrastrukturę

7. Założenia programowe

Program opieki nad zabytkami dla gminy Jeżowe służyć ma ochronie dziedzictwa kulturowego oraz wzrostowi wartości zabytków dla rozwoju gminy przez: zachowanie dziedzictwa materialnego i nie materialnego, wzrost świadomości społecznej w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego, zmianę podejścia właścicieli obiektów zabytkowych do kwestii ochrony zabytków, promocję regionalnego dziedzictwa kulturowego, wspieranie działań planistycznych celem odpowiedniej ochrony i ekspozycji zabytków. Możliwe to będzie dzięki współpracy samorządu gminnego z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków oraz z właścicielami obiektów zabytkowych.

7.1. Priorytety programu opieki

Priorytet I Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego gminy Jeżowe

Priorytet II Promocja dziedzictwa kulturowego gminy Jeżowe i edukacja służąca budowaniu poczucia tożsamości jej mieszkańców

7.2. Kierunki działań i zadania programu

Priorytet I: Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego gminy Jeżowe	
Kierunki działań	Zadania
Rozszerzenie ochrony dziedzictwa kulturowego gminy	<ul style="list-style-type: none"> – Wspieranie działań zmierzających do zwiększenia liczby zabytków wpisanych do rejestru zabytków (w szczególności kościołów i poszczególnych kapliczek) – Bieżąca weryfikacja i aktualizacja obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków
Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego	<ul style="list-style-type: none"> – Walka z samowolami budowlanymi – Zwrócenie bacznej uwagi w czasie uchwalania dokumentów dotyczących zagospodarowania przestrzennego oraz strategii na kwestie ochrony dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego – Wspieranie działań planistycznych prowadzących do właściwej ekspozycji przestrzennej zabytków – Ustalenie zasad prac wykonywanych przy zabytkach niewpisanych do rejestru zabytków – Wspieranie stowarzyszeń społecznych dbających o ochronę dziedzictwa kulturowego gminy – Nawiązanie współpracy z właścicielami zabytków znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków w celu rozpowszechnienia wśród nich zasad etyki i profilaktyki w postępowaniu z zabytkami oraz w celu uzyskania od nich informacji dotyczących prowadzonych przy zabytkach remontów – Umieszczenie na obiektach wpisanych do rejestru zabytków odpowiednich tabliczek. Prawo do tego ma właściciel zgodnie z art. 12 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

Wstrzymanie procesu degradacji zabytków i poprawa stanu ich zachowania	<ul style="list-style-type: none"> – Prowadzenie remontów i dbałość o obiekty zabytkowe, będące własnością gminy w porozumieniu z konserwatorem zabytków – Monitoring stanu zachowania obiektów zabytkowych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków – Uświadomienie właścicieli zabytków w możliwościach pozyskania dotacji zewnętrznych na remonty
Priorytet II: Promocja dziedzictwa kulturowego gminy Jeżowe i edukacja służąca budowaniu poczucia tożsamości jej mieszkańców	
Kierunki działań	Zadania
Szeroki dostęp do informacji o dziedzictwie kulturowym gminy	<ul style="list-style-type: none"> – Publikacja informacji o zabytkach gminy na stronie internetowej gminy – Podanie do informacji mieszkańców faktu opracowania gminnej ewidencji zabytków i programu opieki nad zabytkami
Promocja regionalnego dziedzictwa kulturowego służąca kreacji produktów turystyki kulturowej	<ul style="list-style-type: none"> – Utworzenie i modernizacja elementów infrastruktury służącej funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej – Wsparcie inicjatyw wydawniczych związanych promocją dziedzictwa kulturowego gminy Jeżowe (pocztówek, folderów, broszur, map, książek) – Wprowadzenie systemu informacji o zabytkach m.in. za pomocą tablic informacyjnych, znaków informujących o zabytkach przy drogach przebiegających przez gminę – Promocja dziedzictwa kulturowego gminy Jeżowe w internetowych serwisach informacji turystycznej
Edukacja i popularyzacja wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym	<ul style="list-style-type: none"> – Inicjowanie i wspieranie realizacji konkursów, wystaw i innych działań edukacyjnych – Wprowadzanie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego do systemu edukacji przedszkolnej i szkolnej przez organizowanie i wspieranie zajęć

8. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami

Cele i zadania przedstawione w niniejszym programie będą realizowane przez:

1. Instrumenty prawne – programy określające politykę państwa i województwa w dziedzinie ochrony zabytków, dokumenty planistyczne wydane przez samorząd, dokumenty wydane przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.
2. Instrumenty finansowe – dotacje i subwencje ze środków zewnętrznych w tym Unii Europejskiej, środki gminne, środki właścicieli obiektów zabytkowych.
3. Instrumenty społeczne – współdziałanie z organizacjami społecznymi, edukacja, współdziałanie z właścicielami obiektów zabytkowych.
4. Koordynację – dokumenty gminne z zakresu planowania przestrzennego, plany odnowy wsi, programy rewitalizacji, strategie rozwoju.
5. Instrumenty kontrolne- aktualizacja gminnej ewidencji zabytków, analiza stanu zachowania obiektów zabytkowych, monitoring realizacji programu opieki nad zabytkami.

9. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami

W myśl art. 87 pkt. 5 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U. 2014 poz. 1446) co 2 lata istnieje obowiązek sporządzania przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) sprawozdań z realizacji gminnych programów opieki nad zabytkami i przedstawiania ich radzie gminy. Sprawozdania z poziomu realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami powinny zawierać informacje dotyczące:

- poziomu wydatków środków gminnych na realizację gminnego programu opieki nad zabytkami;
- wartości środków finansowych pozyskanych na opiekę nad zabytkami ze źródeł zewnętrznych;
- przeprowadzonych kontroli stanu zachowania obiektów zabytkowych;
- poziomu wiedzy mieszkańców gminy na temat gminnej ewidencji zabytków;
- liczby wydawnictw poświęconych promocji dziedzictwa kulturowego gminy;
- liczby zorganizowanych zajęć szkolnych poświęconych tematyce dziedzictwa kulturowego gminy;
- liczby konkursów szkolnych poświęconych tematyce dziedzictwa kulturowego gminy.

Kontrola nad realizacją priorytetów i zadań zawartych w gminnym programie opieki nad zabytkami pozwoli zweryfikować skuteczność podejmowanych działań i podjąć decyzję o ewentualnej korekcie działań. Po 4 latach program opieki nad zabytkami powinien zostać zaktualizowany i ponownie przyjęty przez radę gminy.

10. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami

W myśl art. 71 ustawy z dnia 23 lipca o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U. 2014 poz. 1446) osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna posiadająca tytuł prawny do zabytku sprawuje opiekę nad zabytkami, finansuje prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy tym zabytku. Kwestie dofinansowania prac przy zabytkach, reguluje rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (t.j. Dz.U. 2014 poz. 399).

Finansowanie ochrony zabytków może przebiegać przy udziale środków pochodzących z następujących źródeł:

1. Funduszy Unii Europejskiej
  - funduszy strukturalnych;
  - programów regionalnych, adresowanych do konkretnych regionów kraju;
  - programów wspólnotowych, adresowanych do sektora kultury;
  - inicjatyw wspólnotowych;
  - mechanizmu finansowego EOG.
2. Środków finansowych pochodzących z budżetu państwa
  - programów Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego;
  - Funduszu Kościelnego, którego dysponentem jest Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji;
  - dofinansowania z Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków.
3. Środków własnych samorządu terytorialnego
  - i. dotacje z samorządu wojewódzkiego;
  - ii. dotacje z samorządu gminnego;
4. Źródeł prywatnych
  - iii. środki pochodzące od osób fizycznych;
  - iv. środki pochodzące od osób prawnych;
  - v. środki pochodzące od organizacji pozarządowych.

11. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków

Realizacja celów zawartych w Gminnym programie opieki nad zabytkami dla gminy Jeżowe realizowana będzie przez:

- współpracy władz gminy Jeżowe z Ministerstwem Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, Urzędem Marszałkowskim Województwa Podkarpackiego, władzami kościelnymi w oparciu o porozumienia i umowy;
- wykorzystanie instrumentów finansowych w postaci dotacji;
- projekty, programy lokalne;
- inicjatywy własne Gminy Jeżowe.

W ostatnich 4 latach Gmina Jeżowe zrealizowała inwestycję polegającą na uporządkowaniu oraz zagospodarowaniu parku dworskiego w Nowym Narcie. W ramach tego zadania wykonano chodniki i place z kostki brukowej i tłuczni, wykonano osłony sanitariatów, wykonano i urządzono plac zabaw, zamontowano oświetlenie parku, wykonano zadaszenia do grillowania, zmodernizowano staw.

12. Bibliografia

1. Źródła rękopiśmienne

Archiwum Państwowe w Przemyśle:

Archiwum Geodezyjne, Dorf Nart sammt Colonie Neu Nart In Galizien Rzeszower Kreis [Mapa wsi Nart z kolonią Neu Nart w Galicji w obwodzie rzeszowskim], sygn. 56/126/0/1113M.

2. Źródła drukowane

T. Pilat. Skorowidz dóbr tabularnych w Galicji z Wielkim Księstwem Krakowskim, Lwów 1890

H. Seroka, Odnaleziona historia Jeżowego, Jeżowe 1997

Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich, t. 3, pod red. F. Sulimierskiego, B. Chlebowskiego, W. Walewskiego, Warszawa 1882

Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich, t. 6, pod red. F. Sulimierskiego, B. Chlebowskiego, W. Walewskiego, Warszawa 1885

3. Opracowania

L. Błądek, Jeżowe (Historia, Obyczaje, Rozwój), Kielce 1991

Gmina Jeżowe, walory dziedzictwa kulturowego i historycznego, pod red. R. Mścisza, Centrum Realizacji Inicjatyw „ANIMUS” w Jeżowie

Jeżowe 15 – lecie Samorządu Gminy 1990 – 2005, pod red. Pracowników Urzędu Gminy w Jeżowie, Stalowa Wola 2006

Jeżowe 450 lat miejscowości (1554 - 2004), 400 lat parafii (1603 - 2003), pod red. R. Mścisza, Stalowa Wola 2004

100 lat Publicznej Szkoły Podstawowej w Jeżowie Centrum 1909 – 2009, pod red. Dyrekcji i Grona Pedagogicznego Zespołu Szkół w Jeżowie Centrum, Stalowa Wola 2009

S. Nabywaniec, Parafia Cholewiana Góra 1952 – 2002, Rzeszów 2002

W. Olko, Placówka o kryptonimie „Wilno” w Jeżowie, Jeżowe 2012

K. Ożóg, Dzieje parafii Górno 1599 – 1999, Rzeszów 1999

T. Sagan „Jesion”, Konspiracja w „Natanie”, Białystok 1972

A. Zybura, Przeszłość historyczna wsi Zalesie koło Niska, Tarnobrzeg 1996

4. Internet

<http://jezowe24.pl>

<http://muzeumkolbuszowa.pl>